

Alain CORBIN, *Dějiny ticha: Od renesance do naší doby*, Praha, Argo 2022, 114 s. ISBN 978-80-257-3857-3.

V dnes již kultovní edici „Každodenní život“ nakladatelství Argo vyšla v roce 2022 nová kniha od současného představitele francouzské školy *Annales*, historika Alaina Corbina, s názvem *Dějiny Ticha: Od renesance do naší doby*. O překlad původní knihy, která vyšla již v roce 2016, se postaral český historik a antropolog Jan Seidl. Alain Corbin se již v minulosti zabýval dějinami smyslů. Jmenovat je třeba především jeho práce o dějinách touhy, vůní a pachů nebo zvuků. Publikace o tichu svým názvem vzbuzuje ve čtenáři zvědavost a evokuje řadu otázek ještě předtím, než se začte do jejích prvních stránek. Jak je možné psát o tichu v minulosti? Jaké prameny lze použít? Jak ticho, stav vyjadřující atmosféru v prostoru, najít a popsat v lidských dějinách?

Alain Corbin pro svůj výzkum, kde se snažil nalézt přístup k tichu v minulosti, využil zejména literární prameny a knihy z evropského prostoru. Jeho publikaci je možné číst jako filozofickou esej, která svým tématem skutečně zasahuje do současnosti. Autor hojně používá citace, prostřednictvím kterých symbolicky mlčí, aby nechal vyniknout slova, která nejlépe vystihují myšlení a emoce člověka v minulosti. Citace, dle Corbina, nejlépe vyjadřují způsoby, jakým lidé jev prožívali. Nutno podotknout, že k sestavení knihy musel autor přečíst a nasbírat značné množství literárních děl, příruček a protokolů soudů, ze kterých vybral právě takové pasáže, jež se týkají tématu. Ve své knize neopomněl ani na ikonografická díla. Nashromáždění pramenů umožnilo Corbinovi rozdělit publikaci do kapitol podle toho, k čemu se ticho v minulosti vztahovalo. Čtenář je přinucen se zamyslet nad různými podobami, kterých ticho nabývá, a to na základě lidských způsobů prožívání.

Vnímání a působení ticha v prostoru, rozlišování jeho textur by zůstalo nezachyceno, nebýt zachycení těchto jevů v literatuře. Čtenáře jistě mohou napadnout díla, která Corbin zdánlivě zapomněl analyzovat. Otázkou je, zda by taková reflexe práci něco významného přinesla. Fenomén ticha je totiž mnohvrstevný, záleží na člověku a jeho individuálním rozpoložení. Vždy budou existovat zdroje, které by mohly znovu, více či méně, rozšířit obzor tématu, objevit nové stopy ticha v minulosti. Cílem útlé knihy je, jak se domnívám, spíše otevření daného tématu, které se historikům jistě nezřídka objevovalo v pramenech, přesto však proklouzávalo pod rukama, protože mu nikdo nevěnoval patřičnou pozornost.

V publikaci se setkáváme s tichem budov, domovů, pokojů, ale také věcí, které obklopují prostor a působí na člověka. Ticho může být dobré ve smyslu rozjímání, obětavé, ale pro jiného může být totéž ticho tíživé. Počátek uvědomování si ticha je skutečně těžké zmapovat. Corbin ve své publikaci analyzuje ticho v literatuře a obrazech 16.–17. století v souvislosti s hledáním a nalézáním cesty k Bohu. Vlivem uvědomování si blahodárných účinků zmíněného stavu postupně došlo k vynucování si klidu ve veřejném prostoru. Otevírá se

tak nové téma, dějiny disciplín a příkazů, které ticho požadovaly. V souvislosti s tím se v 18. století rozvíjely i metody, jak dosáhnout ticha, nejen na veřejnosti, ale i v rámci sebe sama s cílem nalézt mír v duši. Setkáváme se zde i s nerušeností, kterou člověk nacházel v přírodě a toulkách po krajině.

Během poloviny 19. století se poté začala snižovat tolerance k hluku, což je možné dokázat na analýze soudních aktů a právnických učebnic. Z nich autor cituje pouze jeden příklad. Vystává zde další nové téma, které by bylo zajímavé zmapovat. Století pokroku přineslo také nové typy hluku, ulice zaplnily zvuky automobilů, klaxonů a ruchy továren. První světová válka, kterou autor nazývá příhodně zvukovým peklem, umocnila strach z ticha, který znamenal anomálii, podezřelý klid před bouří.

S uvědomováním si ticha, jeho vytvářením a disciplinací přichází také jeho taktiky, strategie, kdy je vhodné jej zachovávat a naopak. Například člověk, který se zdržuje hovoru, může být považován v jisté době a vrstvě společnosti za moudrého, protože přílišná hovornost značila špatný charakter. Naopak jindy zase mlčení znamenalo nepochopení, neschopnost se vyjádřit. Ticho se stalo gestem, prostředkem komunikace. Historikovým úkolem je poté rozklíčovat a pochopit tyto symbolické významy, které obsahuje. S tichem je možné strategicky zacházet k dosažení cílů při komunikaci. Autor neopominul ani ticho, které mělo význam v intimitě, lásce i nenávisti. Zde lze také pozorovat historickou proměnu vyjadřování citů mezi milenci, kteří si lásku projevovali pohledem do očí beze slov, přičemž dnes bychom takové jednání mohli označit za podivinství druhého.

Důvod, proč si autor vybral toto téma, se mi také jeví geniálně příhodným pro současnost. Corbin v úvodu krátce shrnul, že dnešní doba je více dobou hluku nežli ticha. *Dějiny ticha* se proto snaží zachytit tento symbolický předěl, změnu, která možná lidem uniká, protože vnímají atmosféru doby, do které se narodili, jako něco přirozeného. Žijící generace se poddávají hluku a zvučení v prostoru, které podléhá hypermedializaci. Doba jejímž znakem je přehlcení, přesycenost informacemi a promluvami druhých. Neviditelná síla, která člověka zároveň nutí nejen k neustálému přijímání, ve shonu tak rychlém, že někdy nemá čas nad věcmi skutečně přemýšlet, protože mu chybí právě ono duševní ticho, ale i ke sdílení. Kdo nevlastní profil na sociálních sítích, zůstává odpojen od komunikačních kanálů, neexistuje. Lidé se snaží s tímto nátlakem pomyslně vyjednávat, dělají kompromisy vytvořením si profilu, omezeného na minimální sdílení. Samotné vytvoření však odpovídá přizpůsobení se. Síla hypermedializace tkví v neomezených prostředcích. Zařízení umožňují nepřetržité připojení, dvacet čtyři hodin, sedm dní v týdnu. Lidé kontrolují okolní dění při každém čekání, nudě, vyplňují prostory, ve kterých měl dříve člověk možnost rozjímat, zabavit se vlastní fantazií. Umění zachovávat ticho se stává pod tímto nátlakem neviditelného hluku v hlavě čím dál složitější. Člověk, který odmítá toto sociální naladění, se záhy stává symbolickým odpadlíkem, společenským vydědencem. Podobá se figuře člověka na okraji

společnosti a budí nedůvěru. Co může takový jedinec skrývat, pokud nechce s veřejným světem sdílet svůj život?

Tajemství je nežádoucí, téma se děsivě podobá tomu, o čem psal Michel Foucault v *Dějinách sexuality*, a sice, že promluva může být pro člověka osvobozující, stejně jako se z onoho přiznání může stát nepříjemně utahovaná smyčka kolem krku nositele, z něhož je nově rukojmí svých doznání ve spárech společnosti.

Diskurs je živen z hluku a ani tento jev nemusí být nutně vnímán jako negativní, stejně jako atmosféra ticha není vždy nutně pozitivní. Lidé dělají hluk ze strachu, právě před úzkostným tichem, které si mnohdy spojují s nehybností a smrtí. Autor neopomněl proto v poslední pasáži analyzovat i tzv. tragiku ticha. Corbinem vybrané téma zpracované v útlém svazku se proto jeví velmi zajímavým a je důkazem, že tzv. dějiny smyslů mají své uplatnění nejen ve výzkumu kulturních dějin.

Mgr. Denisa Vídeňská

Ústav historických věd, Fakulta filozofická,

Univerzita Pardubice

denisa.videnska@upce.cz

ORCID: 0000-0002-1374-5904